

بنه‌مای هونه‌ری له کورته شیعره‌کانی (مودریک ژالی)دا

ئه‌حمه‌د مه‌حموود عبدالله

به‌شی کارگیری ده‌زگا‌کانی گه‌شتیاری، په‌یمانگای ته‌کنیکی کۆیه، زانکۆی پۆلیته‌کنیکی هه‌ولێر، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

ئیمه‌یل: ahmed.abdullah@epu.edu.iq

هاوژین صلیوه عیسی

به‌شی زمانی کوردی، کۆلیژی په‌روه‌رده، زانکۆی کۆیه، کۆیه، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

ئیمه‌یل: Hawshen.slewa@koyauniversty.org

پوخته:

ناو‌نیشانی ئه‌م توێژینه‌وه‌یه (بنه‌مای هونه‌ری له کورته شیعره‌کانی مودریک ژالیدا)یه. هه‌ولێکه بۆ ناساندن و به‌کاره‌یتانی شیواز و چه‌مکی جیاواز، له شیعی کوردیی هاوچه‌رخدا، به‌تایبه‌تی لای شاعیره نوێخوازه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو و سه‌ده‌ی بیست و یه‌ک له شاری کۆیه‌دا، توانا و به‌هره‌ی شاعیر ده‌رده‌خات. د. مارف خه‌زنه‌دار له به‌رگی چواره‌می کتیی میژووی ئه‌ده‌بی کوردیدا، سه‌باره‌ت به‌ بزاقی ئه‌ده‌بی و پۆشنییری شاری کۆیه برۆای وایه، که رینیسانس شیعی له دوا‌ی نالی له شاری سلیمانی، له شاری کۆیه‌ش هه‌مان رینیسانس له لای شاعیران و ئه‌دیبان شاری کۆیه هه‌بووه؛ له نیوه‌ی یه‌که‌می سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌مه‌وه، کۆیه پایته‌خت و نوێنه‌ری بزوتنه‌وه‌ی ئه‌ده‌بی کوردی بووه له ناوچه‌ی سو‌ران، (خه‌زنه‌دار، ۲۰۱۰: ۲۸). شاعیرانی کۆیه له نوێخوازی و به‌ره‌وپیشبردنی بزاقی نوێکردنه‌وه‌ی شیعی کوردی پیشه‌نگ بوون و ئه‌م جولانه‌وه‌یه نه‌وه‌ستاوه. شاعیرانی کۆیه هه‌میشه هه‌ولیانداوه شانبه‌شانی شاعیرانی عه‌ره‌ب و فارس و تورک نوێگه‌ری بکه‌ن، له رۆوی پوخسار و ناوه‌رۆکه‌وه. له‌م بواره‌شدا مودریک ژالی، یه‌کیکه له‌و شاعیرانه‌ی، وه‌ک سه‌ربازی ون، رۆلی له به‌ره‌وپیشبردنی ره‌وتی روناکبیری و پۆشنییری شاری کۆیه هه‌بووه.

کلێه وشه‌کان: هایکو، رمز، سوناتینه، تیرامان.

پیشهکی:

له راستیدا ئهوهی هانیداين بهدوای ئه و دیوه شاراوانه‌ی شیعری (مودریک ژالی) دا بگه‌رین، جیاوازی شیوازی شیعری مودریکه؛ که سالانیکه، له شاریکی وهک کویه، خاوهن شیواز و دیدگا و تیرامانی شیعری تایبته بهخۆی بووه. سه‌رده‌میک، جیا له شاعیرانی دیکه، شیعری دهه‌نیه‌وه و ریبازیکی بۆ خۆی هه‌لبژارد، که هاوشیوه‌ی (باشو) یابانی چهند رسته‌ی کورتی شیعری دنوسی و ناوی دهناسونانینه و سوناته و تیرامان. شاعیرخاوهن مانفیستی خویه‌تی، داهینه‌ری زاراوه‌ی تیرامانه، که بریتیه له ناویشانی فورمیک بۆ شاعر جیا له دیره‌ شاعر و چوارین و په‌خشانه شاعر و پۆسته‌ره شاعر. هه‌ولمان داوه، له دووتوی ئه و توێژینه‌وه‌یه‌دا له بنه‌مای هونه‌ری شیعری مودریک ژالی، له زمان و شیواز و وینه و به‌کاره‌یتانی رهمز بکۆلینه‌وه، که به‌رای ئیمه‌ پێویسته زیاتر بچینه‌ بنج و بنه‌وانی ده‌قه شیعریه‌کانی شاعیر سه‌یری کاره ئه‌ده‌بیه‌کانی بکه‌ین و بیخه‌ینه به‌ر دیدی خوینه‌ران و ره‌خنه‌گرانی ئه‌ده‌ب. هۆکاری هه‌لبژاردنی بابه‌ته‌که بریتیه له ده‌رخستنی بنه‌مای هونه‌ری کورته شیعریه‌کانی شاعیره .

گرنگی توێژینه‌وه‌که خۆی ده‌بینیته‌وه له دیوه‌شاراوه‌کانی ده‌قه شیعریه‌کانی مودریک ژالی، که هه‌لگری ماناو ده‌لاله‌تی هونه‌ری و ئه‌ده‌بین.

گرفتگی توێژینه‌وه‌که بریتی بوو له خۆدی ده‌قه شیعریه‌کانی شاعیره، که خاوه‌نی چه‌ندین و فورم و ناوه‌روکی جیا‌جیان.

میتۆد و نامرازه‌کان :

میتۆدی کارکردنی توێژینه‌وه‌که بریتیه له ده‌رخستنی بنه‌مای هونه‌ری کورته شیعره‌کانی (مودریک ژالی) به ریبازی وه‌سفی شیکاری.

پیکهاته‌ی لیکۆلینه‌وه‌که:

لیکۆلینه‌وه‌که له سه‌ توه‌ره پیکهاتوه: توه‌ره‌ی یه‌که‌م: به‌ره‌مه‌کانی شاعیر له‌گه‌ل پیکهاته‌وه چه‌مکی هایکو، توه‌ره‌ی دووه‌م: بنه‌مای هونه‌ریه‌کان وهک زمان، ئاواز، وینه‌ی شیعری، رهمز. توه‌ره‌ی سه‌ییه‌م: بنه‌مای هونه‌ری ده‌قی شیعری: (ئێوارانی بیره‌وه‌ری له عه‌شقیکی موسته‌حیلا)، ئه‌و شاعر به‌شیوازی کۆپله‌یی کورت نووسراوه. هه‌روه‌ها پوخته‌ی توێژینه‌وه به‌زمانی عه‌ربی و ئینگلیزی له‌گه‌ل لیستی سه‌رچاوه‌کان خراونه‌ته‌وه‌روو.

تهوهري يه كه م

به رهه مه كاني شاعير:

(مودريك ژالی له ناوه پرستی هفتاكانی سه دهی بیسته مه وه دهستی به شیعر نو سین کردووه، به رهه مه كانی وهك دهستئوس: (ئاوازی بی ئوته، چه ند تابلویهك له تراژیدیای پیکه نین، سیگۆشه ی به رمۆدای مردن، تریاک). له سالی (۲۰۰۰) وه به شیوازیکی تر دهستی به شیعر نو سین کردووه وهك تیرامان، سۆناتینه شیعییه كانی ماچ، سۆناته شیعییه كان، میرنشینه كانی ههنگ، زۆربه ی هه ره زۆری شیعه كانی له رۆژنامه كانی: (هاوکاری، پاشکۆی عیراق، کوردستانی نوێ، به درخان، ههریم، گۆفاری گه لاویژی نوێ) بلاو کردۆته وه.

پیکهاته و چه مکی هایکو:

هایکو له سی دیپر پیکدیت، که به یه که وه چه ده برگی دهنگین پینج برگی له دیری یه که م و ههوت برگی له دیری دووه م و پینج برگی له دیری سییه م. که هه موویان وینه یه کی سروشتی پیکه هینن. (له پرووی ناوه رۆکه وه ره خنه گران ناوه رۆکی هایکو وهك چرکه ساتیکی تپه پینی زه مه ن له سروشتدا که باسی وه رزیک له سال دهکات، یاخود هایکو ریگه یه که، که به هه ر باریک بیت ده توانی بناسریت، پویه ک که ئه توانی لیوه ی نزیک بیته وه، که ئه توانی پینی ئاشنا بیت) (که سنه زانی، ۲۰۰۷، ل ۵۸). هایکو له لایه ن شاعیری یابانی (ماتسو باشو (۱۶۴۴ – ۱۶۹۴) له سه ده ی چه ده م دانرا و گه شه ی کرد، ئه و سه رده مه یه ک دیری چه ده برگی بیسه روا بوو وینه یه کی کلاسیکی به یه ک نه فه س پیشانده دا و له سه ره تا وه ش هایکو له (هوکو) وه سه رچاوه ی گرتبوو پارچه یه کی کورت له قه سیده یه کی درێژ پیکه هات و پینی ده وترا (هایکابی) له چه ندین دیره شیعر پیکه هات و له لایه ن چه ند که سییک وهك یارییه کی سوریا لی ئه نجامده درا). (فرید امعضشو، ۲۰۱۷، ل ۱). له یاباندا چه ندین فورم و شیوازی شیعر هه یه، به لام جوره کورته کانیا ن لایه نگری زیاتریان هه یه، یاخود له پیشترن له جوره کانی تر.

گرنگترین خاسیه ته كانی هایکو:

هایکو کۆمه لیک خاسیه تی هه یه، که وا شاعیر له کاتی هۆنینه وهیدا پیویسته وهك بنه مایه ک ره چاویان بکات، که زۆر جاریش وهك سیما و شوناسی هایکو ده رده که ون، وهك: (ده ر بازبون له عه قل، خودی، ته نیایی، دژیه کی، گالته کردن، ئازادی، بیده نگی، چری، ساده بی، خۆر سکی). (جیاواز له هه ر فورمیکی دیکه ی شیعر، هایکو ده سه ته خوشکی زۆره وهك (سینرو، تانکا، رینکا، کاتاوتا، سیداواکا، چاواکا، هۆککو)، سینرو تانکا له هه موو فورمه کانی تر باوترن وهك ناوه رۆک. هایکو له کۆندا باسی سروشت و وه رزه کانی سالی کردووه، واته

وهرزه وشه (كيگو) تيا به كارها تووه، به لام دواترله هايكو نويدا بابه ته كاني گوران بو مرووف و كيشه كاني روژانه و په يوه ندييه مرويبه كان.

خه سه له ته كاني شي ئه مانه ن:

۱- (هه نوو كه يي) (ساته كي): سه ره كيترين خه سه له تي هايكو به كه ده بي سات به سات وينا ي ئه و ديمه نه بكيشي كه، كه وتوو ته به رديدي شاعير و به جوړيك له جوړه كان له سينوگرافيايه كي چر و هه مه ره نگا و روژاندويه تي.

۲- شيعريكي سي رسته ييه و له رسته ي سييه م دا مه به سه ته كه به ده ره ده كه وي.

۳- نابوو ريكردن له وشه سيفاتي شيعري هايكون، واتا به كه مترين وشه زورترين مه به سه ته ده خرته پروو.

۴- كورتبيري: هايكو خوي ده قتيكي كورته و له يه ك ديڤي ۱۷ برگه يي پيكديت، واتا هيچ نه بي به نه اندازه ي ۱۷ برگه ي دهنگي بي.

۵- رسته ي ناته واو: واته رسته ي ناته واو له خوڤگري به چه شنيك وا له خوينه ر و وهرگر بكا به دواي ته واو كردني و اتا كاندا بگه پي هه روهك چون ژيان نه ينييه كاني خوي ده رناخت.

۶- به كار هيناني هه سه ته كان: هه رپينج هه سه ته كه ي مرووف له هايكو ده بنه دركيكه ري مادي له واقعي فيزيكيديا، نهك وهك ده ره ينيروويكي ئه قلي. زور جار له ده قي هايكودا دوو تا سي هه سه ته به كارديت، بو توندوتولكردي گوزارشته كه، جاريواش هه يه هه ر پينج هه سه ته كه له يه ك ده قدا به كار ده هينيڤين.

۷- ته نز: هه ندي جار سه ختي ژيان وا له مرووفه كان ده كات، به ته نزوه بروانه ژينگه و روداو هه كاني ده ورو به ريان). (ملكو احمد، ۲۰۱۸، ۳).

هايكو كلاسيكي، به شيوه يه كي گشتي، له ده وري وهرزه كان ده خولايه وه، و به ميتافوريكي قول وينا ي ژياني روژانه مرووفه كاني ده كرد، به لام هايكو نوي خوي له و چه قبه سه توييه ده ربا زده كات و به ميتافور و مه جاز و ليكچواندي ئه فراد، كه ناوي نوي ديمه نه كه ده خاته پيش چاوي خوينه ر يان وهرگر، بو ئه وه ي له و سه تايه كو نكريتياه ده رچن پشتيان به ره هه ندي سوريالي يان سومبولي يان ئه سه تراكتي به سه ت. (ملكو احمد، ۲۰۱۸، ۳). واته هايكو خوي له ناوه رووك و روخساردا بريتييه، له سه ره تايه ك له سوريالييه ت و كو كردنه وه ي چه ند واقعيكي دژيه ك و ليكدا براو.

بو نمونه ئه م خه سه له تانه به شيكن له هايكو ژالي كه بريتين له (هه نوو كه يي، وهرزه وشه، رسته ي ناته واو...)

هتي له عه قلي چه ق به سه توه

بوني ده روا

به دريژايي زه مان!

.....

شیتى

فایرۆسى رۆژه لاتە

له دهماغى عه قلمه ندان!

....

شه رابى شيعر

وشه كانى هيشوه ترين

له گۆزهى ناخمد (دهستنوسى مودريك ژالى: ۲۰۱۹)

ئەم هاىكۆيانە لە (ملتقى الادب المغربى) یش بە زمانى عەرەبى بۆلاوكراونەتەو، كە خودى شاعیر وەرگێراون. ئەگەر سەیری فۆرمى ئەم سى هاىكۆیه بكهین. دەبینین: وەك شیواز بەسەر سى رستهى شیعری دابهش بوون، هاىكۆی یەكەم و دووهم (۱۷) برگەن، هاىكۆی سێهەم (۱۸) برگەیه. بلام بەسیستەمى برگەى (۵+۷+۵) دابهش نەكراون. ئەگەر سەنج بەدەین هاىكۆی كوردی بەگشتى نزیک دەبیتەو لەهاىكۆی یابانى، بەلام سەداسەدیش ریساکانى یابانى لەسەر پەیرهو ناکرێ.

تەوهرى دووهم

بنه ما هونه ربه كان:

بنه ماى هونه رى له كۆمه لیک بنچینه و بهها پیکدیت بهتاییه تی له شیعردا، كە بەسەر چەند رەگەزىكى هونه رى دابهشدهبن و هه موویان ناوهرۆك و روخسارى شيعر دروستدهكەن وەك :

۱- زمانى شيعرى.

۲- ئاوازی شيعر.

۳- وینهى شيعرى.

۴- رەمز.

1 - زمانى شيعرى :

زمان تەنها هۆیهك نیه بۆ پەيوەندى كردن، بەلكو ئامرازىكى گرنكى دروستكردن و داهيتانەكانى نووسەرە. لە رېگای زمانهوه شیوازیك بۆ خۆی هەلبژیریت، (شیخ نوری شیخ صالح دەلیت : ئەساسى ئەدەبیات جوانییه، یه عنى لیباسىكى جوان بدریت به مه عنايهك، ئەگەر ئەو لیباس و بەرگە جوانه به شيعر نه دریت ئەوا له و جوانى و ناسکيه دوردهکه ویتەوه). (سلیوه، ۲۰۰۹، ۴۳ ل). مودريك ژالى خاوهن زمان و شیوازی تاييهت

به خۆيه تي، ته نيا بۆ گوزارش تکردين نه بووه، به لکو بۆ گه مه کردن بووه به زمان و ده لاله ت و ماناکان و هه لگيرانه وهی ناحه زی و ناشيرنی به جوانی و له تيرامانيک دا ده لیت:

بۆقه کان :

له ولاتی قه وزه ی هه ميشه به هاری خۆيان

وهريان نه گرتم تا پر به ده نگم

گورانی نه مری بوونه وهر بچرم (ده ستنوو سی شاعیر: ۲۰۱۹)

گرنگترین خال له ره گه زی زمانی شاعیردا هه لبژاردنی وشه یه. ئەم هه لبژاردنه ش به به هره ی پیگه یشتوو (په روه ده کراو) به ستراو ته وه. ئەم موونگه راکان و شاعیریش له پرۆسه ی ئەم هه لبژاردنه دووقوناغ تینده په رینیت:

یه که میان: دیاریکردنی وشه یه، که شاعیرله قوناغی دیارکردندا له نیو تیکرای توانست و توانا زمانیه کانی خویدا دهستی بۆده بات. ئەم توانسته زمانیه له سه رچاوه گه لیکی جۆراوجۆری وهک: زمانی په تی، زمانی ئاخوتن و پۆژانه، قالب و نه ریته شاعیریه کان، وه رگرتنه زمانی و ده ربرینه خوازراو و خوازه یی و درکه یییه کان هاتۆته کایه وه. دووهمیش گشتاندن یا فراوانکردنه وهک فراوانکردنی مه دلوه کانی وشه و دروستکردنی واتاگه لی تازه، دۆزینه وهی مانا و په هندی نوئ بۆ وشه (نسرولای ئیمامی، ۲۰۱۸، ل ۲۲۴-۲۲۵). ژالی لیره دا له ریگه ی زمانه وه وینه ی ژیا نی بۆق به سه وزی و نه مری ده نه خشین، هه م خۆزگه خواستی ئینسانه به ژیا نی گیاندارنی تر، هه م دوورکه و تنه وه و هه لاتنه له مرۆقبوون. ئەمه ش توانای زمان و دورکه و تنه وه یه له مانای فه ره نگه ی بۆق و به هار و نه مری. (تا بونیادی زمان چه ندین ته نزیر کردنیکی ئەپستیمان به بیت به ره و گوتاری (جیهانیی) له نیو پانتایی و زه مینه ی بونیادی دهق چ وهک (سیحری ستاتیکا) چ وهک (ده سه لاتی مه عریفه) خودیکی خاوه ن سه لیه دار ده توانیت به شیاوترین و ئەفسوناوترین فورم و شیوه به روئیا یه کی مؤدرینستانه و مه عریفیا نه له ویدیو سنور و مه رز و خه رنده کانی دهق بالاده ستی خۆی به سیحراو یترین و ستاتیکا ترین ته کنیک له پانتاییه کانی (ئه پستمۆلۆژیا) ره نگریژ بکات. یه کیک له سیفه ته هه ره چاکه کانی ده سه لاتگه رای زمان، ئەوه یه که تیشکه روئیا مؤدرینستانه کانی خۆی، به شیاوترین ته قه نیات بۆ سه ر هه موو په هه نده مه عریفیه کان په خش بکات). (ستار پیرداود، ۲۰۱۰، ل ۱۷) وهک ئەم روئیاو دونیا یییه ی ژالی که له م سۆناتیانه دا هاتوو:

کرم هیچ نازانی، له ئابووری

که چی من برسیم و

ئه ویش: تیره له گوشتی من (ده ستنوو سی شاعیر: ۲۰۱۹)

شاعیر له ریی کریمیکه وه بابه تیکی ئابوری گرنگ دهخاته پوو، خوینهر توشی تیرامان دهکات . مرۆف ماندوه به دهست خه می ژیا نه وه، که چی زۆر بهی برسیه تی و نه هامة تی ملی مرۆف دهگریته وه، به و هه مو ئە قَل و ژیری خۆیه وه نهیتوانیوه، مرۆفایه تی له برسیه تی رزگار بکات. که چی کرم به ئاماده کراوی گۆشتی مرۆفه کان دهخوات. بی بیر کردنه وه و پاشخانیکی مه عریفی ده ژیت، ئە وهی وه ک وینه ده که ویتته بهر دیده مان کرم و مرۆف، وه ک ره مز بۆ ژیان و کر می شه وه ک ره مزیک بۆ دوا ی مردنی مرۆفه کان کاری خۆی ده کات.

زمانی شیعیی ژالی ته نیا ریز کردنی وشه و دهسته واژه نییه، هه مو و شه کان به یه که وه و به جیاش و اتا بۆ ده ق دروست ده که ن، (له شیعی نویدا تاقه دهنگه کانیش گرنگی خویان هه یه له ئیستاتیکیای فۆرم و واتادا، به تایبه تی کاتیک که به رجه سته ده کرین و به ته نها دنوو سرین، بۆیه نا کریت ته نها له ریزبوونی ئاسایی دهنگ و وشه کاندای به دوا ی واتای ده که که بگه رین، به لکو هه مو و دهنگ و وشه کان له ریزبوونی ئاسویی و ستنویشیاندا په یوه ندیی واتایی دروست ده که ن و به های ئیستاتیکیی ده که که به به ردوامی زیتر ده که ن. (ابراهیم، ۲۰۱۲، ل ۱۴۹). لای ژالی، زمان به ته نیا ئارایش و میکیاژی ده ربرین نییه، به پینچه وانهی ئە و شاعیرانه ی که ته نیا ئیش له سه ر جوانیی وشه ده که ن، که ئە رکی ئیستاتیکیا بریتیه له رینیی جوانی، نه ک خولقاندنی جوانی. تو له باخیکی پر له گۆلی هه مه جوړ، ده سه که گۆل ده چنیته وه، که واته تو جوانی ده چنیته وه، نه ک دروستکهری جوانی.

به روانینیکی روو که شانیه ستاتیکیا له م وشانه ده بینین: (تلماسک، په پوله، گۆل، لیو، مه مک، پوز و قۆلی لوس، به فر، ریشۆله، شه ونم، پشیله ..)

به ره می ئە و وشه ناسکانه دارشتنیک به جوانی ده دا، به لام لای ژالی بیابانی وشکی وه ک: (ئایدۆلۆژیا ، کرۆمۆسۆم، غۆریلا، کیسه ل، که ر، قه پیلک، بۆق، گورگ، درنده، چه پۆکه وشین، ترشه لۆکه باران، گۆر هه لکه ن، کۆلیت، فه لسه فه، فیزیای، تۆپی زه وی، په ستان و چر کردنه وه...)، ئە مانه ده بنه پنتی ستاتیکیا و دونیابینی خۆی به یان ده کات. هه روه ها ژالی پینوایه : ((که ده بی ئازادی زیاتر ریتمی شیعر بدری، وینه ی شیعی ناخولقیندرئ تا ئازادی ره ها زمان و ریتم نه گریته وه)) (دیدنه ی له گه ل مودریک ژالی: ۲۰۱۹-۱۰-۷) له نموونه یه که دا ده لی:

مرۆف: له فرمیسی پایز دروست بوو

که چی له دلۆپه ی شه هوه تی ئە و

به هار چاوی کرایه وه (ده ستنوسی شاعیر: ۲۰۱۹)

زمانی شیعی ته نیا وشه نییه، به لکو به شیکه له و زمانه، یه ک وشه به چالاکی جفره (Pit) ده نوینیت، پیویسته هیما و ره مز جیگای بگریته وه، بۆیه هیه کات و زه مه نیکی دیاریکراو نییه، جگه له زه مه نی تایبه تی نه بیت. هیه شوینیکیش نییه جگه له شوینی تایبه تی نه بیت. زمانی شیعی تازه به هه مو و روداوه کان و میژوووه کاندای تیپه ریوه. کاتیک ده خوینیه وه، له شوینی واتا جیگیر ده بیتو له ناو واتای وشه دا ده سه ره ویتت و ئە وکات چۆنیه تی به کارهینانی وشه که مه دلول و ئیستاتیکیای خۆی به ده رده خات. (محمود، ۲۰۰۹، ل ۱۶۵)

هه‌میشه و اتاكانی زمان به شیوه‌یه‌کی جودا و رافه‌کردنیکی جوداكار و فره ده‌لاله‌ت به کارده‌هینریت و به خودی خۆیه‌وه هه‌لده‌گریت.

گهر بیتوو سهیری ئه‌و کۆمه‌له سوناتینه بکه‌ین، بیگومان به‌رانبه‌ر زمان و شیوازیکی ده‌وه‌ستین، وشه‌کان به‌رگی جوانی و پازانه‌وه به به‌ر ماناكان ده‌که‌ن، به‌کارهینانی زمانی ته‌نز ئامیز و گالته‌پیکردن کاریگه‌ری دژواریه‌کانی ژیان که‌م تر ده‌کات و هیزیک ده‌به‌خشیت به لاوازی و بیده‌سه‌لاتی مروّف به‌رانبه‌ر کۆمه‌لیک دیارده، که مروّفی ئه‌و سه‌رده‌مه‌یان ویران کردووه. که‌واته ژالی زمانیکی تاییه‌ت به‌خۆی هه‌یه، جیا له زمانی شاعیرانی سه‌رده‌می خۆی و شوناسی ژالی به‌ناوبانگتر ده‌کاته‌وه.

۲- ئاوازی شیعر (مۆسیقای شیعر)

په‌یوه‌ندیی ئاواز و هۆنراوه یه‌کیک بووه له جی سه‌رنجی ره‌خنه‌گران و شاعیران به ره‌گه‌زیکی سه‌ره‌کیی شاعیران دانه‌وه. ئاوازی ده‌کرێ به دووچه‌شن، ئاوازی ناوه‌وه و ئاوازی ده‌روه‌وه:

۱- ئاوازی ده‌روه‌وه: به‌هۆی کیش و سه‌رواوه داده‌نری، وه‌ک به‌رگیک بالای شیعر داده‌پۆشی.

۲- ئاوازی ناوه‌وه: ئاوازی ناوه‌وه ئه‌و ترپانه‌ن که له‌کاتی خۆیندنه‌وه‌ی ده‌قه شیعریه‌که‌دا هه‌ستی پیده‌کرێ، له شیعری کلاسیکی به‌تفعیله‌و کیشی عه‌روز ده‌پووریت. له شیعری هاوچه‌رخیشدا زیاتر دوباره‌بوونه‌وه‌ی ده‌نگه‌کانه. (ئاوازی ناوه‌وه‌ی هه‌لبه‌ست زاراوه‌یه‌کی نوێیه و له به‌ره‌مه‌ ره‌خنه‌بیه‌ کۆنه‌کاندا که‌متر به‌دیده‌کریت، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له ره‌خنه‌ی عه‌ره‌بیدا به‌گشتی و له لیکۆلینه‌وه ره‌وانیژییه‌کاندا ئه‌و باس و لیدوانانه‌ی که ده‌رباره‌ی (جناس) و (التصریح) و (رد العجز علی الصدر) کراون، بۆ خۆیان راسته‌وخۆ له ده‌وری ئاوازی ناوه‌وه‌ی هه‌لبه‌ست سوپاونه‌ته‌وه (علی، ۱۹۹۸، ۸۷-۸۸). به‌گشتی ئاواز چ هی ناوه‌وه بیت، یا هی ده‌روه‌وه‌ی هۆنراوه، به‌لای ره‌خنه‌گرانه‌وه (کیش که ئه‌رکی پیکهینانی ئاوازی ده‌روه‌وه‌ی هه‌لبه‌ست ده‌گریته ئه‌ستۆ و ده‌بیته چوارچیوه‌یه‌کی پته‌و بۆی و له په‌رش و بلاوی ده‌پایریزیت، هه‌ر به‌ته‌نها ئه‌و ئاوازه‌ی هه‌لبه‌ست ئه‌نجام نادات، به‌لکو له پالیدا ئاوازیکی تر له ئارادایه که ئاوازی ناوه‌وه‌ی هه‌لبه‌سته‌که‌یه، ئه‌م ئاوازه‌ش بریتییه له نه‌غمه‌ی ده‌نگه‌کان و لیکدان و پیکه‌وه گونجاندنیا و پاش و پیش خستنی وشه و به‌کارهینانی هه‌ندی له ئامرازه زمانیه‌کان، به‌جۆریکی ئه‌وتۆ که زۆر جار له کیشه‌کان کاریگه‌رت‌تر ده‌بن) (علی، ۱۹۹۸، ۸۹).

ئاواز به‌لای (مودریک ژالی) یه‌وه پیکهینه‌ری هۆنراوه‌کانیه‌تی، سوناتینه و سوناته‌کانی شاعیر دوو چه‌مکی جیان له فۆرمی شیعر. چونکه شاعیر سوناتینه‌کان یه‌ک ئامیز ده‌ژهنن و سوناته‌کانیش دوو ئامیز، به‌تاییه‌تی سوناته‌کان له‌گه‌ل هایکو دیته‌وه و له‌گه‌ل بره‌گه‌کان مامه‌له‌ده‌کات. (مودریک ژالی) بۆ شیعه‌ره‌کانی سوودی له سۆنیته وه‌رگرتووه، که له هونه‌ری ئه‌وروپیدا له چه‌ند قالبیک پیکدیت:

سۆناتاکانی شکسپیر له ۱۵۴ سۆناتا پیکدیت، له سالی ۱۶۰۹ بلای کردۆتهوه، که بریتیبوون له هندی بابته وهک کات و خۆشهویستی و جوانی، پیشتریش کۆمهلیک سۆناتای تری سالی ۱۵۹۹ بلای کردبووه.

۱- سۆنیتته هونهریکی شیعی ئهوروپیه ژماره‌ی لهتهکانی دیاره و بابته و کیش و سه‌روای تایبته‌ی خۆی ههیه، له پرووی دابه‌شبوونی ناوه‌رۆک و سه‌رواوه جۆری جیا‌جیای ههیه.

۲- سه‌روای قالبه گرنه‌گه‌کانی سۆنیتته ئه‌مانه‌ن :

یه‌که‌م- سۆنیتته‌ی پترارکی: له هه‌ش‌تینه‌یه‌کی (ABBA ABBA) و شه‌ش‌ینه‌یه‌کی (CDECDE) یان (CDCDCD) یان هه‌ر جۆریکی تر (ته‌نیا مه‌سنه‌وی نه‌بی)، پیکدی.

دووه‌م- سۆنیتته‌ی سپنسه‌ری: له سی چوارینه و مه‌سنه‌وییه‌ک پیکدی و سه‌رواکه‌ی به‌م جۆره‌یه (ABAB BCBC CDCD EE)

سی‌یه‌م- سۆنیتته‌ی شکسپیری: ئه‌مه‌ش له سی چوارینه و مه‌سنه‌وییه‌ک پیکدی، به‌لام سه‌رواکه‌ی به‌م جۆره‌یه (ABBA CDCD EFEF GG) (عمر، ۲۰۰۹، ل ۱۲۰). ئه‌وه‌ی شایه‌نی ئاماژه پیکردنه سۆناتینه‌کانی مودریک ژالی ئه‌و سۆنیتته شکسپیریانه نین که له سه‌روه ئاماژه‌مان پیکرد، به‌لکو سۆناتینه‌ی شاعیر جۆره فۆرمیکی سه‌ربه‌خۆیه که شاعیر به‌کاره‌یه‌ناوه، بۆ کورته شیعر، به‌تایبته‌ی بۆ ئاواز و موسیقای هۆنراوه‌کانی، هه‌روهک ئه‌م نمونانه‌ی خواره‌وه راستیه‌کان ده‌سه‌لمینن.

(سۆناتینه‌ی کانی ماچ)

ماچ :

له گوله‌باخ، بۆن و

له نه‌رمه‌سه‌مای بارینی به‌فریش

ئیقاع و

له ته‌زووه‌کانی پۆحیش

نۆته و

له بیده‌نگی شه‌وه خامۆشه‌کانیش

ئۆرگازمی وه‌رگرتوووه.. (ده‌ستنوسی شاعیر: ۲۰۱۹)

هه‌ستکردنی مودریک ژالی به‌ریتیم له شیعرده‌هه‌ستیکی موسیقی نییه، به‌لکو ته‌نها شیوه‌یه‌که له ریکخستنی وشه‌کان و به‌رگیکه بۆ وشه له زماندا، چونکه هه‌موو په‌نگ و ده‌نگ و وشه و هه‌سته‌کان به‌شداری له نووسینی شیعی ژالی ده‌که‌ن. هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه بۆدیله‌ده‌لیت: (من لیکچوون و په‌یوه‌سته‌گی توندوتۆل له نیوانی په‌نگ و ده‌نگ و بۆن و به‌رامه‌دا به‌دی ده‌که‌م و وای بۆ ده‌چم هه‌موو ئه‌م شتانه زاده‌ی یه‌ک پرشنگن و پۆیسته له سرودیکی سوریه‌نی ئاوازه‌بادا به‌رجه‌سته بکرین) (هه‌لمه‌ت، ۲۰۱۰، ل ۷۳).

له نموونه يه كى ديكه دا ده لى:

هر كه پياويكى چنگه خوئين ده بينم

به خيلى به ئافره تىكى سۆزانيى ده سته خه نه ده به م

گه ر ئه ويش بام

گورج مه كى خۆم ده برى.. سميليكم ده خواست (ژالى: 1992)

شاعير هه ولى نه داوه پشت به ياساكانى دانانى سه رواى يه كگرتوو به ستن، به لكو هه موو جوړه پيت و دهنگيى به كار هيناوه بو ريكخستنى ئاوازي شيعره كه، به جوړيك دهقه كه وهك جهسته يه كى يه كگرتوو خوى ده نويني و موسيقايه كى سه رتاسه رى به شيعره كه ده به خشى.

ئه وه تا ده لى:

شه و نيه چه ند ئه سته ريه يى

خويان هه پروون نه كه ن

ئاي كه دلره قى توپى زه وى! (ژالى، 1992)

له م دهقه شيعريانه ي سه روه بۆمان ده رده كه وى، هيج كام له و نموونانه به پيى دابه شبوونى سۆناتينه ي شكسپيرى دابه ش نه بوون، به لكو پيكهاته ي ئاوازي ده روه و ناوه وه ي خويان هه يه، له روى كيش و سه روا و برگه وه. ليره دا ژالى ريبازيى په يره و كردوو، له دابه شبوونى برگه و و دهنگه كان كه يه كسان نين و وهك (8)، (9، 6) يا خود زياترن. شاعير خوى به يه كسانى برگه دهنگيه كان پابه ند نه كردوو، (سه ره راي ئه مه ش ره گه زى ريكيى دهنگ كه پيته كان ده ستنيشانى ده كه ن، سيفه تيك و خاسيه تيكى موسيقى ناخى داده هينيت، كه بريتييه له و ريمه چالاكه ي كه هه ستان و جووله و هه لوه سته له گه ل حاله تى دهروونى و هه ستنى ريكه خات) (محمود، 2009، ل 87). تيرامانى قول، يه كيكي تره له خه سلته كانى (تيرامان و سۆناتينه و سۆناته كانى ژالى)، دامالينيكي بى ئه ندازه له هه موو كووت و پيوه نده كانى زمان. په يكه رى ئيسكى مروّف كه به هه زاران به سته ر ده وردراون و ژالى هه ول ئه دا ئه و به سته رانه تيكبشكيى.

بو نموونه له سۆناتينه شيعريه كانى ماچ

ده لى:

ماچ

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{فووكرده به شمشالى} \\ \text{زامه ئه زه ليه كانى} \\ \text{بيده نكييا} \end{array} \right. \begin{array}{l} = 1 \text{ برگه} \\ = 7 \text{ برگه} \\ = 4 \text{ برگه} \end{array} \quad \left\{ \begin{array}{l} = 19 \text{ برگه} \end{array} \right.$$

شاعير له و شيعره دا، په يره وى هه شت برگه يى كردوو. له له تى يه كه مدا هه شت برگه و اتا $\epsilon + \epsilon$ له له تى دوو مدا 7 برگه يه ئه ويش $3 + \epsilon$ پيكه اتوو، له دوا له تيشدا ϵ برگه يه. له روى موسيقايى ده روه و شه كانى شمشالى ئه زه ليه كانى هه ردوو وشه كو تا يان به دهنگى (ى) هاتوو. له شيعرى هاوچه رخدا

ههست به لاوازی مۆسیقا دهکری . بهلام وینه و تیرامانی نوێ ئه و بۆشایه پردهکاتهوه. له و کۆپله شیعهردا ئه و دۆخه دهبینین که رهگهزی ئاواز لاوازه.

۳- وینهی شیعری:

وینهی شیعری یاخود وینهی هونهری، پیکهاتهیهکی بنهپهتی جوانیناسی و رهگهزیکی سههرهکی شیعره. (وینه له رهخنهی ئه وروپیدا (Image) ی پیدهوتریت که وشهیهکی ئینگلیزییه)، دیارهکه ئاشکرایه وشهیی ئینگلیزی (Imagination) له وشهیی (Imaginoto) ی لاتینی وهگرراوه، بهرامبهری له یونانیدا Pnantasia یه و راستهوخو وشهیی fancy لی وهگرراوه. کهواته وشهیی (Imagination) به واتای خهیاڵ دیت، چونکه خهیاڵ رهگهزیکی مهزنی شیعره و یونانیش Pnantasia به واتای خهیاڵ دیت) (سلیوه، ۲۰۰۹، ل ۱۷). له زمانی عه رهبی (الصورة الفنية و الصورة الشعرية) و له کوردیدا وینهی هونهری و وینهی شیعری و وینهی ئه دهبی له بهرامبهریدا به کاردیت. (وینهی شیعری، له سادهترین مانایدا، وینه کیشانه به وشه.) (سی — دی- لويس: ۱۹۸۲، ل ۲۱)، واتا شاعیر له پتی وشه وه وینه دهکیشی. کاتی که شیعری شاعیریک دهخوینیته وه واههست دهکهی وینهیهکی زور جوانت بهرامبهر کیشراوه (صبح، ۱۹۸۱، ل ۴۸). وینهی شیعرییش به گهلی ریگه دروست ده بیت و ئه رکی جیاوازی له پیکهاتهی شیعردا هیه. (شاعر توانایهکی زوری هیه بۆ گرتنه خوی جولّه و دهنگ و رهنگ و له ریگهیی ئه وه وه کارایی و چالاکیی خوی به دهست دینیت له ناو قه سیده دا. له دواي ئه م چالاکییهش له سه ر کهش و هه وای قه سیده که دا دهنگ ده داته وه و ئه گه ر شاعیران له دهست کۆت و به ندی کیش و سه روا رزگار بوون ئه و پپووسته له سه ریان به گه لی هۆکاری تر تۆله ی ئه وه بکه نه وه، و له نیوان ئه و هۆکارانهش جهخت کردنه له سه ر وینهی شیعری) (ه.س، ل ۲۹) لیکبه ستنی توخمه کانی وینه و شاعر، (یان ته قاندنه وهی هیزه شاراوه کانی نیگار له ناو شیعردا، که له ئاکامدا بووه هۆی گۆرانی پووبه ری تیکست و روخساری ئه و لاپه رهیه ی که شیعره که ی له سه ر دنوسری، له و قوناغه وه ده ستپیده کات که شاعیری هاوچه رخی کورد خوی له سیسته می کۆنی سه روا و وه زنه کانی شیعری عه رووزی دوور خسته وه و پووی کرده به کارهینانی کیشی په نجه و سیسته میکی تازه ی ده ربهرین) (پیربال، ۲۰۰۵، ل ۱۰۴).

سه رچاوه کانی وینهی شیعری لای مودریک ژالی به کۆمه لیک شیواز پیکهینراون، وهک وینهی ساده و وینهی لیکدراو و وینهی سوریاالی و چه سپاو و وینهی جولاو، به تایبه تی ئه زموون و ژیاالی تایبه تی شاعیر سه رچاوه یه کی گرنگی بیروکه ی وینه شیعریه کانیه تی. (درایدن) جهخت له سه ر گرنگی وینهی شیعری ده کاته وه به ژیاالی شیعری ناوده بات و ده لیت: (وینه له خودی خویدا به رزی و بلندی ژیاالی قه سیده یه) (مسته فا، ۲۰۰۹، ل ۱۲۸)، ئه و وینانه ی شاعیریش له شیعره کانیدا به کاری هیناون نه مری و سیحر و جوانی به شیعره کان ده به خشن.

له چه پکه شیعری (تیرامانه شیعریه کان) دا، ئه و نمونه یه ده خهینه پوو:

مه گری...

بۆ ئهو ساتانهی چرنوکی سوور له زامت گیرده بن
بگری...

بۆ ئهو خه مانه ی هیشتا نه یگه یویه تی! (۲۰۱۹-۱-۷)

شاعیر ئه م تیرامانه شیعریه ی له سه ر بنه مای وه سف بنیادناوه، که زه مه نی به سه رچوو و به سه رنه چوو ی پیکه وه گریداوه، و اتا باس له رابردوو و ئاینده ده کات. وه ک بنه مای وینه ش (چرنوکی سوور) خواستراوه بۆخه م و ئازار و مه ی نه تی. ئه و ژیا نی کۆمه لگای کورده واری له خه م و په ژاره ده بینته وه، بۆیه لیره دا ره شبینه به رامبه ر به ژیا ن، چونکه فرمی سک بۆ ئاینده ش حازر ده کات و ده گری، ئاماژه ده کات که ئاینده یه کی تال چاوه ریتانه. شاعیر هه ر له خۆرا وای نه وتوو، ئه زموونی ژیا نی کورد و قوناغه کانی میژووی کورد، هه مووی فرمی سک و خوینه و به رده وامیشه.

هه ندی له فه یله سوفا ن و زانایانی ئیستاتیکا له و باوه رده ان که جوانی و به های ده قی ئه ده بی له سازدانی سه رسورماندایه. (فۆرمالیسته روسه کانی ش له سه ر ئه و رایه بوون، که ئه وه ی زمانی هه و ال ده گۆری بۆ زمانی ئه ده ب دۆزینه وه ی نو ی و هینانه ناوه وه ی سه رسورمانی ده ربهرینه، هه رچه نده زیاتر نامۆبی و داهینان و چیژی تیدابیت و خه یال و ئه ندیشه ی زیاتر پیویست بیت، ئه و زیاتر ده بیته مایه ی کاردانه وه ی دهرونی مروّف.) (قادر، ۲۰۱۳، ل ۷۵) کاریگه ری زمان و ده سه لاتی زمان، به هۆی ده و له مه ندبوونی وشه خواستراوه کان له شیعی شاعیردا، کیلگه یه کی به پیتی زمانه وانین و هه موو ده لاله ته زمانیه کان وه رده گرن و وینه ی فه نتازی دروست ده که ن.

له ده ربهرینیکی دیکه ی شیعی ده لی:

که شه و راده کشی

دهنگی گریانی شه و و پیکه نینی گۆرستان

لیناگه رین ئه م شیعرانه ته و او بکه م (ده ستنوو سی مودریک ژالی)

له م کورته شیعه ردا دوو وینه ی شیعی تیدا ده بینریت، له گوته ی دهنگی (گریانی شه و) دا به شیوازی به که سکردن دروستیکردوو، شهوی له شیوه ی مروّفیک نیشان داوه، گه ده گریت واته سیفات و تاییه تمه ندی مروّفی به شه و به خشیوه. له گوته ی (پیکه نینی گۆرستاندا) وینه یه کی سووریالی ده بینن، چونکه گۆرستان هه میشه جیگه ی گریان و خه م و ناخوشیه، که چی شاعیر پیکه نینی به گۆرستان به خشیوه. وینه که شی له سه ر بونیادی به که سکردن دروستیکردوو، چونکه گۆرستان بۆ خۆی مردوو، به لام سیفاتی پیکه نینی له مروّفه وه بۆ شته بیگیانه کان وه رگرتوو. له هه مانکادا ئاوه ژوو کردنه وه ی لۆژیکی دروستیکردوو له وه دا که له سروشتدا شه و و ئاسمان و ئه ستیره حاله تی زه رده خه نه و پیکه نینان لی به دیده کریت و گۆرستانیش حاله تی گریان و ناخوشی که چی شاعیر پیکه وانه ی کردۆته وه. ئه و وینه ی له م تیرامانه به رچاو ده که ون، وینه ی هه سستی و زهینی و سووریالی له خۆده گرن، که گوزارشته له دونیا بینی شاعیر و حاله ته کانی نامۆبی، که له وانه یه

حاله تیکی جهنجالی ژیان و تیرامان و تینوویی بو تیگه یشتن و بیرکردنه وه دروستی کردبن. دوالیزمیک له دهربرینه کانداه ببنریت؛ وینهی (گریانی شهو و پیکه نینی گورستان) له ریگهی به کارهیتانیانه وه ئیستاتیکا به بهر بالای شیعره کانداه دکات و دهیانرا زینیته وه. هر بویه ش لای (رۆژئاواییه کان زاراهدی وینه له پینچ ده لالهت خوی ده بینیته وه، ۱- ده لالهتی زمانه وانی ۲- ده لالهتی زهینی ۳- ده لالهتی دهر وونی ۴- ده لالهتی رهوانبیزی ۵- ده لالهتی ره مزی) (حه ویزی، ۲۰۰۹، ل ۴۹).

۴- ره مز

ره مز به هایه کی گرنگ ده به خشیته ئیستاتیکی و چه مکی شاعر. زاراهدی ره مز (Symbol) له بنه پهدا له کاری (Simballein) یونانیه وه وهرگیراوه که به مانای هاویشتنی به یه که وه دیت و ناوه که ی (Symboloin) ه، واته: (نیشانه، دروشم، ره مز، ئاماژه)، که بریتیه له شتیکی گیاندار یان بیگیان، که شتیکی تر دهنوینی، ره مز به شیوه یه کی گشتی دوو چه مکی هیه:

۱- هینانه وهی شتیک له جیاتی شتیکی تر، یا خود ئیحا بو شتیکی تر بکات.

۲- ره مز کارلیککرنی نیوان دوو شته یه کیکیان ئاشکرا و ئهوی تریان نهینی. (مسته فا، ۲۰۰۹، ل ۱۶۴) زۆربه ی جار شاعیر له باریکی دیاریکراو، یا له بهر هویه ک په نا ده باته بهر به کارهیتانی ره مز، یا خود بو جوانکاری و ته م و لیل کردنی واتا، ئه مهش جوانیه ک به دهق ده به خشیی. زۆربه ی شاعیرانی هاوچه رخی کوردی ره مز یان له شیعره کانیان به کارهیتاوه. ئه رستو بروای وایه وشه کان ره مز بو واتای شته کان و ده لی: وشه گوکراوه کان ره مزی حالته دهر وونیه کانن و وشه نووسراوه کانیش ره مزی وشه گوکراوه کانن. (مسته فا، ۲۰۰۹، ل ۱۶۵). له راستیدا پانتاییه کی زۆری پوهر و توبوگرافیای شاعیری مودریک ژالی، ره مز دایپوشیون.

هۆکاره کانی به کارهیتانی ره مز زۆرن له وانه هۆکاری ئیستاتیکی و هۆکاری سیاسی و هۆکاری کۆمه لایه تی، که ههریه ک له م هۆکارانه وا له شاعیر ده کات په نا بو به کارهیتانی جوهره ها ره مز به ریت، وهک ره مزی ئاینی و ئه فسانه یی و میژوویی و کهس و گشتی.

ره مز په یوه ندیه کی به تینی هیه له گه ل لیکچوون و خوازه و خواستن، که به شدارن له پیکهیتان و دروستکردنی ره مزه کان؛ شاعیر په نا بو وشه خوازاو و لیکچووه کان ده بات بو شارده وه و په نهانی مه بهستی راسته قینه ی و به جوړیکی تر بیروکه ی ناو شعیره که ی ده خاته پوو، که خوینهر به لاریداده بات و دوریده خاته وه له مه بهسته سه ره کییه که ی. لای مودریک ژالی به کارهیتانی ره مز بو به خشینی به هایه کی ئیستاتیکی بووه، یان بو خودورخسته وه بووه له و بارودوخه نه خوازاوانه ی سه رده می شاعیر، وهک باری سیاسی و کۆمه لایه تی. شاعیره باره ی کیسه له وه ده لیت:

۱- نه رمیی دلی، له ئیمه ده چی

دلی ئیمه ش، له پشتی ئه و

کیسهل

۲- ولاتی خۆی له کولناوه

پۆیستی به ههنگاوی خێرانییه

کیسهل!

۳- هه رگیز نه دهچۆ نیو ئه م قه پیلکه ی

گه ر سته می سروشت نه با

کیسهل (ژالی: ۱۹۹۱)

دهکری بلیین ئه مانه هایکۆن که له سالی (۱۹۹۲) بلاوکراونه ته وه. به کارهینانی کیسهل وهک رهمز و کۆمه لیک ده لاله تی واتایی له ریگه ی به کارهینانی خواستن و خوازه وه، به هایه کی ئیستاتیکی ده به خشیت. لیزه دا کیسهل رهمزه بۆ میهره بانای بۆ دلنه رمی بۆ ئارامی. فرانک که رمۆدا (frank Kermoda ده لی : (رهمزیه ت هه ولدانیکه بۆ گواسته وه ی ئه ده ب له بازنه ی ماده وه بۆ بازنه ی گیان، شوپشیکه له سه ربه ندایه تی ره وانیه ی، وه سف به لاره دهنری و شته کان به سروش ئاماژه کردنه وه باس ده کرین، رهمز گوزاشت کردنه له کرۆکی شته کان) (معروف، ۲۰۰۷، ل ۸۲).

له نمونه یه کی دیکه دا ده لی:

ته لیسمی عاریفانه ی چاوه کریستالییه کانی

گورگ

چه ند دره وشاوه ترن

له هزر و دیدی!

ناخی ده سه لاتداریکی، رۆژه لاتی (ده ستنوس: ژالی)

شاعیر په نا ده باته به ر کۆمه لی وشه و رهمز بۆ زیاتر به خشینی چیژ و جوانی به ده قه شیعریه که، هه م رهمز و هه م لیلی و ته مومژ و ناروونی به هه ندی تیگه یشتنی وشه کاندای ده به خشی، وشه کان هه رییه که یان جوړیک له مه ته ل و شیوازیک له په لکیشکردنی خوینه ر بۆناو ده ق راده کیشن و وینه یه کی پیچاوپیچ له سه ره وه تاخواره وه دروستده که ن. بۆ ئه وه ی بابه تی پر مه به ست و واتا به خشیت، له گه ل وینه و ئه ندیشه ی که جیهانی رهمز به خودیه تی شیعر ده به خشیت. که واته ئاژه لان و ئاشتبوونه وه ی مرۆف پییان له دید و فیکری ژالی، پانتاییه کی گه ره ی داگیرکردوه و له شیعره کانییدا وینه راسته قینه کان پیشان ده دات. گورگ له کلتووری جیهانی به گشتی و کلتووری کورده وارییدا، رهمزی بیویژدانی وله ناو بردن و نه هه مه تیه که چی شاعیر چاوی گورگ له به رپرسه گه نده له کان جواتر ده بینیت، ته نانه ت ته لیسمی عارفانه له چاوی گورگ به دی ده کات. پیروزی به گورگ ده به خشیت و وه ک ئاوه ژوکردنه وه ی رهمزیکی کلتووری چه سپاوه ده یخاته روو، شتیکی چاوه پروان نه کراو له باره ی گورگه وه نمایش ده کات.

تهوهری سینه

بنه‌مای هونه‌ریه‌کانی ده‌قی شیعی: (ئێوارانی بیره‌وه‌ری له عه‌شقیکی موسته‌حیلا)

ئهم شیعره‌ کۆپله‌یییه و له‌شیوه‌ی چه‌ند کورته‌ شیعیریک خراوه‌ته‌روو، کۆپله‌کان سه‌ربه‌خۆ مانای خۆیان هه‌یه. له‌هه‌مانکاتدا به‌سه‌ریه‌که‌وه‌ وینه‌کان ته‌واو ده‌که‌ن بۆیه‌ پیمان باش بوو پارچه‌پارچه‌ نه‌بیته. هه‌روه‌ک کۆپله‌کانی تر له‌رووی وینه‌و مۆسیقاو،... پیکهاته‌و بنه‌مایه‌کانی تری شیعره‌وه‌ مامه‌له‌مان له‌گه‌ل کردووه، و سه‌رجه‌م بنه‌ماکانمان تیدا خستۆته‌روو.

ئهم پیکهاته‌ ده‌قه‌ وه‌ک سێ کورته‌ شیعی خۆی ده‌نوینێ، دواتر هه‌رسی کۆپله‌که‌ش په‌یوه‌ست ده‌بنه‌وه‌ به‌ناو‌نیشانه‌که‌ و یه‌کتیریش ته‌واوده‌که‌ن. له‌ لیکدانه‌وه‌ی ئهم ده‌قه‌دا ئیستاتیکا و وینه‌ و مۆسیقا و دال و مه‌دللول ده‌خه‌ریته‌روو، واتا نه‌خشه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ لێره‌دا زیاتر پراکتیزه‌ ده‌کری. شاعیر زیاتر پشت به‌ ده‌ربهرین و شیعی کورت ده‌به‌ستی ئه‌وه‌تا ژالی سه‌باره‌ت به‌ کورته‌ شیعی ده‌لی: (به‌م شیوه‌یه‌ من گوزارشت له‌گه‌ل خۆینه‌ره‌کانی خۆم ده‌که‌م، چونکه‌ سه‌رده‌م سه‌رده‌می ئه‌وه‌ نییه‌ وه‌کو به‌یتی گۆل خه‌نده‌رانی درێژی بکه‌یته‌وه‌. ئه‌وه‌ روئیای خۆمه‌. ئیستاشی له‌گه‌ل بچ زیاتر به‌نه‌فه‌سه‌ کورته‌کان ده‌نووسم. ئه‌و نه‌فه‌سه‌ کورته‌ له‌لای من چرپوونه‌وه‌یه‌). (دیده‌نی له‌گه‌ل مودریک ژالی: ۲۰۱۸/۳/۸).

ئێوارانی بیره‌وه‌ری

له‌ عه‌شقیکی موسته‌حیلا

دوورین له‌ یه‌ک،

ئه‌شزانم ناگه‌ین به‌ هیچ:

به‌لام

ده‌کری، به‌رچه‌ هه‌شووێ خه‌مه‌کانت بنیری،

تا منیش له‌ گۆزه‌ی ناخدا

شه‌رابیکی خه‌ست و خۆلی لێبگره‌وه‌.

ده‌کری

دلۆپی فرمیسکه‌کانت

به‌ئێواره‌ هه‌وریکی ته‌ر ته‌ردا

بنیری،

تا په‌ره‌ سیغاری

بخووری عه‌بیری
 هه‌ناسه‌کانی تۆی
 به‌تلیاکی عه‌شقیکی موسته‌حیلا
 بپچمه‌وه.
 ده‌کرئ
 چی ده‌نگ و سه‌دای
 (عه‌دنان و مو‌عین) هه‌یه
 به‌ئیحای سۆناته‌ی رۆحتدا
 بنئیری،
 تا لیره به‌قه‌د گه‌لای پاییزان
 شیعر و گری تازهی
 لپه‌لگرمه‌وه!

(ده‌ستنوسی شاعیر)

ناونیشان:

به‌سه‌رنجدان له‌ ناونیشانی ئەم شیعره، راسته‌وخۆ له‌ زه‌ینمان ده‌بیت به‌ دووبه‌شه‌وه، به‌شی یه‌که‌م: (ئێوارانی بیره‌وه‌ری)، به‌شی دووهم: (له‌ عه‌شقیکی موسته‌حیلا)، واته‌ به‌بیره‌هاتنه‌وه‌ی شته‌ به‌سه‌رچوو‌ه‌کان، ئەو شته‌ش عه‌شقیکی موسته‌حیل بووه. به‌ زمانیکی قول داریژراوه، که‌ خۆی له‌رسته‌یه‌ک ده‌بینیته‌وه، باریکی ده‌روونی هه‌یه، که‌ ئێواره ئاوابوون و مالئاوایی و لیکدابران و هاتنی تاریکی و دوورکه‌وتنه‌وه‌ی پووناکییه، له‌م بیره‌وه‌رییه‌شدا به‌بیره‌هاتنه‌وه‌ی عه‌شقیکی ناکام و به‌مراد نه‌گه‌یشتوووه و هه‌یج هیوایه‌ک و پووناکییه‌کی نه‌هیشتووته‌وه که‌ پینی بگات.

واته‌ هه‌ر له‌ ناونیشانه‌که‌یه‌وه‌ ره‌ش‌بینیه‌کی زۆر به‌دیده‌کریت، چونکه‌ له‌مپه‌ریکی گه‌وره‌ی له‌به‌رده‌م خۆی داناوه، که‌ ئەو عییشه‌ی ئەو هه‌یه‌تی مه‌حاله‌ پینی بگات. ئەمه‌ش ئەو هه‌سته‌ که‌تواریه‌یه، که‌ له‌ناخی شاعیر ریشه‌ی کوتاوه و دوا‌ی ئەزموونی ژیان و نه‌گه‌یشتن به‌م عییشه‌ ئەمه‌ی ده‌ربریوه.

ناونیشانه‌که‌ دوو نیوه‌ دیری هاوکیشه و له‌ شیوه‌ی رسته‌یه‌ک خۆی پیشان ده‌دات، هه‌ریه‌ک له‌ نیوه‌ دیره‌کان له‌ هه‌شت بره‌گه‌ پیکهاتوه (E+E)، وه‌نه‌بێ شاعیر هاتبێ بره‌گه‌کانی ژماردبێ، به‌لکو له‌ مه‌شاعیره‌کانیه‌وه‌ واهه‌لقولاوه و ره‌نگرێژبووه.

ئەم ناونیشانه‌ (E) وشه‌یه، که‌ ئامرازی په‌یوه‌ندیشه‌ی تیدایه، پتر به‌ره‌و جیهان‌بینی دیوکی شاراو‌ه‌ی پر سفتوسۆی شاعیرمان ده‌بات و ده‌کرئ بکریت به‌ کلیلی ده‌قه‌که‌ش، سه‌یر که‌ن ئەوه‌ی که‌ په‌یامگر ده‌بینی و به‌ هه‌سته‌وه‌ره‌کانی هه‌ستی پیده‌کات ته‌نیا (ئێوارانی)یه، که‌ ئەویش له‌ فه‌ره‌هنگی میتافۆری شاعیردا سیخناخه‌ به‌ خۆرکه‌وتن و پیری و پاییز و دوورکه‌وتنه‌وه‌ و نزیک بوونه‌وه‌ له‌ عه‌ده‌م و گلبوونه‌وه‌ بۆ ناو گۆر، هه‌رچی (3)

وشهکهی دیکهیه له بازنه‌ی مانا و واتای مه‌عنه‌وی خویان قه‌تیس‌کراون، کام بیره‌وه‌ری؟ چ عیش‌قیکی؟ کام پووی موسته‌حیل؟

په‌یامگر ده‌توانی دوو خویندنه‌وه‌ی دیکه له‌م ناو‌نیشانه‌ بچنیته‌وه:

یه‌ک: (ئێوارانی بیره‌وه‌ری/ له‌ عیش‌قیکی موسته‌حیلا)، که هه‌ر شاعیر خۆی ده‌زانی بیره‌وه‌رییه‌کانی چ ئێوارانیکیان پۆشیوه و بینوووه و چیش‌توووه، که هه‌موویان له‌ نێو چێوه‌ی عه‌ش‌قیکی موسته‌حیلا ده‌سته‌مۆکراون.

دوو: (ئێوارانی/ بیره‌وه‌ری له‌ عیش‌قیکی موسته‌حیلا)، که له‌م خویندنه‌وه‌دا (ئێواره‌کان) هه‌تیون و هه‌موو هاوکێشه‌که له‌ باوه‌شی بیره‌وه‌ری له‌ عیش‌قیکی موسته‌حیلا کۆکراوه‌ته‌وه، واتا لێرده‌دا (بیره‌وه‌ری) خراوه‌ته‌سه‌ر عیشقه‌ موسته‌حیله‌که. له‌ ناو‌نیشانه‌که‌وه به‌ده‌رده‌که‌وه‌ی، شاعیر چه‌زین و خه‌مناک و ده‌نگنووسا و بیته‌وه‌یه. ناو‌نیشانه‌که له‌ شیوه‌ی شیعریکی گچکه خۆی پیشان ده‌دات و هه‌لگری مه‌دللول و مه‌غزای خۆیه‌تی.

پێکهاته‌ی شیعره‌که:

ئه‌مه شیعریکی کۆپله‌بیه و له‌ سێ کۆپله‌ پێکهاتوووه، ئه‌وه‌ی سه‌ره‌ کۆپله‌کان به‌یه‌که‌وه‌ گریده‌داته‌وه، گوته‌ی (ده‌کرئ)یه، که له‌گه‌ل چه‌ند وشه‌یه‌کی دیکه به‌شیکێ موسیقای شیعره‌که‌یان به‌ره‌سه‌ست کردوووه. هه‌ریه‌ک له‌م کۆپلانه‌ش وه‌ک پۆسته‌ره‌ شیعریک به‌جودا مانا به‌خشه‌، به‌لام به‌ کۆپله‌کانی تریشه‌وه‌ په‌یوه‌ست ده‌بیته‌وه‌ و بیرۆکه‌کان به‌کتر ته‌واوده‌که‌ن و ناو‌نیشانه‌که‌ش له‌گه‌ل هه‌موو کۆپله‌کاندا له‌په‌یوه‌ندییه‌کی ناوه‌کیدایه. ئه‌م جووره‌ بنیاته له‌ پووی پێکهاته‌ی وشه‌بیه‌وه‌ (هیشوه‌ شیعره‌)؛ چونکه له‌هه‌رسێ کۆپله‌که (موسته‌حیل)ه‌یه، موسته‌حیل به‌مانا فه‌ره‌ه‌نگیه‌که‌ی نا، به‌لکو وه‌ک چه‌مک، که له‌ فه‌لسه‌فه و لۆژیکیشدا پشکی هه‌یه. ئه‌وه‌ی که لێرده‌دا ده‌رباره‌ی ئه‌و (موسته‌حیل)ه‌ زه‌قه، ئه‌وه‌یه شاعیر نه‌یویستوووه وشه‌ی (مه‌حال)، که خزمی ئه‌وه به‌کاربێنی و له‌ گوته‌ی کورده‌واریشدا (موسته‌حیل) پتر بو‌ ئه‌و بابه‌تانه‌ دینه‌ ئاراوه، که ئه‌نجامدان و ته‌واوکردن و خه‌ملا‌ندنیان زۆر زه‌حمه‌ته و لیکه‌وته‌یه‌کی ده‌روونی هه‌یه. له‌کۆپله‌ی یه‌که‌مه‌دا شاعیر ده‌لی: (ئه‌شزانم ناگه‌ین به‌یه‌ک...), له‌کۆپله‌ی دوومه‌دا (موسته‌حیل)پاته‌ بو‌ته‌وه، له‌ کۆپله‌ی سێیه‌میشدا (ناردنی هاوار و گری ده‌روونه‌)، له‌ویش دیسان موسته‌حیله، چونکه ناگه‌ن به‌یه‌ک، بۆیه ته‌نها شتیک مابێ هه‌ر هاوار و فیغانه.

کۆپله‌ی یه‌که‌م:

دووین له‌ یه‌ک،

ئه‌شزانم ناگه‌ین به‌ هیچ:

به‌لام

ده‌کرئ، به‌رچه‌ هیشووێ خه‌مه‌کانت بنی،

تا منیش له‌ گۆزه‌ی ناخدا

شه‌رابیکی خه‌ست و خۆلی لیبگرمه‌وه.

ئەمە کۆپلەیهکی پرسسیارنامیزه له کێ؟ له یارهکهی، داوای لیدهکات که بهرچنهی هیشووی خه مه کانی بنیرئ، خه مه له شیوهی بهرچنه هیشوو پیشان دهدرئ، به شیوازی به ته نکردهن پیشانمان ده دات، بۆئه وهی له زهینی خوینەر بهرجهسته بیته، ئەو خه مهی به چاو نابینرئ وا پیشانی بدات، که ده بینرئ و ئەو تا له شیوهی بهرچنه هیشوو دایه. داوای لیدهکات ئەم بهرچنه هیشوو خه مانه بنیریت، گه یشتنی ئەم بهرچنه هیشوانه بۆ شاعیر دیارییه که، دیارییه کی دلخۆشکه ر نا! دیارییه کی ناخه ژین، به لام شاعیر هه زده کات چیژ له م ئازارانه ببینیت. گهر بهرچنه هیشوو که خه م بیته، ئەه کی بوو به شه راب ده بی ئەو خه مه چ گۆرانیکی به سه رداب و رێژهی خه مه که ی لای شاعیر چهنده خه ست بیته وه؟ سوودی له کرداری دروستکردنی شه راب وه رگرتوو، که ترئ دواي ئەوهی دهگوشرئ و له گۆزه ده کړئ، ماوهیه کی به سه ر تپه ر ده بیته، ئینجا ده بیته به شه راب، تاوه کو زۆر تریش بمینیته وه شه رابه که ی باشته ر و کاریگه رتر و سه رخۆشکه ر تر ده بیته.

شاعیر ئەم هیشوو خه مانه له گۆزه ی ناخی خۆی ده گریته وه. له گوته ی شه رابیکی خه ست و خۆلدا، مه دلوولی ئەوهی هه یه شه رابیکی پله یه ک بیته، شه رابیکی که شاعیر ته واو سه رمه ست بکا، زمانی شاعیری ئابووری کردنه به وشه، شاعیر ئابووری له وشه کردوو و زۆر شییه نه کردونه ته وه، لیکدانه وه کانی دیکه ده داته ده ست خوینەر، یاخود بلین چهنده دیرپکی نوستوو له ناخی ده که ده هیلیته وه، که خوینهری زیره ک ده توانی بیانخوینیته وه. یاخود خوینەر ده توانی زیاتر دیالۆگ له گه ل شاعیره که بکات و شتی دیکه ی لیکرینته وه، وه ک تابلۆیه کی خه یالاوی خوینەر ده خاته ته لیسمه کانی خۆیه وه.

هه لبه ته دروستبوونی ئەم شه رابه خه ست و خۆله له ئەنجامی (ترئ + گۆزه) ی – ناخ – که شتیکی بینراو نییه، شتیکی فیزیکییه، چونکه ناخ ئامازه نییه بۆ ئەندامیکی دیاریکراوی مرۆف، به لکو لایه نی دروونی مرۆف ده گریته وه، شاعیر ناخی خۆی وه ک گۆزه یه ک پیشان ده دات، واتا به شیوازی به ته نکردهن شاعیره که بنیادنراوه. وه ستاکارییه که ی شاعیر لیره دا ته وزیفکردنی (هیشووی خه مه)، که سه رکه وتوانه گوزارشتی لیکردوو، ده نا زۆر له شاعیران له زۆربه ی نه ته وه کاندایه ی ترئ و شه رابیان کردوو.

کۆپله ی دووه م:

ده کړئ

دلۆپی فرمیسکه کانت

به ئیواره هه ورکی ته ر ته ردا

بنیرئ،

تا په ره سیغاری

بخووری عه بیری

هه ناسه کانی توی

به تلپاکی عه شقیکی موسته حیلا

بپچمه وه.

ئەو هەمان بۆدەر دەکەوێ، کە هەموو ناردنەکان بەهۆکارێکە وەهێ، واتا خۆشەوێستەکەى بۆى ناهینى، بەلکو بۆى دەنیریت، کەواتە خۆشەوێستەکەى لى دوورە، لەوێشەوێ بۆ کۆپلەیهکى تر پەرە دەسینى و شىوازی تر دەدۆزیتەو و ئەو وەسەیلەیهى کە بۆى دەنیرى دەستتیشانى دەکات. جارى دووهم شاعیر داوادمەکا کە یارەکەى دلوپە فرمیسکەکانى بە ئیوارە هەوریکى تەرپەدا بنیرى، بۆمان دەر دەکەوێ، ئەم عیشقە دووسەرەیه و عیشقیکی تاک لایەنى نییه، بەلکو عیشقیکە هەردوولا گیرۆدەى بووین، بەلام کەلتووریک دیواریکى گەرەى لەنیوانیان هەلچنیوه. لە گوتەى (بەهەوریکى تەرپەدا)، مانای زۆرى ئەو دلوپە فرمیسکەکانە، کە وەک باران دایانکردووه و زۆر بووون.

لە ناردنى ئەم فرمیسکەکانەدا، پەيامگر چاوه‌رپى ئەو دەکا، کە وەک پەيوەندىیە لۆژیکىیەکەى نیوان (ترى و شەراب)، ئەو دەدۆزیتەو، بەلام توشى تیرامان و هەژەندىکی (موفاجەئە) دیکەى دەکات، چونکە ئەو فرمیسکەکانەى دەگەنە لای شاعیر لەئەنجامى هەنسک و نرکە و نالەوێ پڑاون. ئەو لەو فرمیسکەکانەدا تەنها بۆنى هەناسەى یارەکەى لیدەگریتەو، دیارە باران بۆنىکی تايبەتى هەیه، وەک ئەوێ لەسەرەتای پاییزاندا دەبارى و بەسەر خۆلەپۆت و دەشتاییهکاندا بۆنىکی خوش بڵاودەکاتەو. بۆنى ئەم فرمیسکەکانە پەرە سیغاریکى (وینەیهکى سوریا لیزمىیه)، وەک بخوور بۆنخۆشن. شاعیر دەیهوێ ئەم جارەیان بە تلیاک ئەم پەرە سیغارەیه بپچیتەو. بۆئەوێ بەتەواوەتى مەست بێت و لەم واقعە تالە دوور بکەوێتەو و ئاگای لەخۆى نەمىن، چونکە ئەم واقعە تالە بێئومید و هیوابراو. هەلبەتە ناردنى دەنگوباس لەرپى هەور و باوێ میژووێهکى کۆنى هەیه، هەر لە شیعری فۆلکلۆرەو تەواکۆ ئیستاش ئەم جۆرە وینانە دەبینین، بەلام شاعیر لەناو ئەوانەشدا مامەلەیهکى زیرەکانەى کردووه، چونکە لە بۆنى هەناسەیهوێ ئەو فرمیسکەکانە هەلدەگریتەو، هەناسەش وەک پەرەى کاغەزە و ئامادەى ئەم سوتانەیه. هیشووی خەم و گۆزەى ناخ دوو وینەن بەشىوازی بەتەنکردن دروست بووون.

کۆپلەى سێیه:

دەکرى

چی دەنگ و سەداى

(عەدنان و موعین) هەیه

بە ئىحای سۆناتەى رۆحتدا

بنیرى،

تالیرە بە قەد گەلای پایزان

شیعەر و گری تازەى

لێهەلگرمەو!

ئەمجارەیان شاعیر پەنا بۆ دوو گۆرانىبێژى دەنگخۆش دەبات، کە یەکیکیان هی خۆمانە و ئەوێ تریان بێگانەیه، ئەو دەیهوێت بەئىحای سۆناتەى رۆحیدا بنیرى. رۆح: شتىکی نەبیراوه، شاعیر دەیهوێ ئاوازە

خۆشه‌کانی له‌وانه‌وه بۆیته. سۆناته: ئاوازیکی موسیقای کورته، که له ئەنجامی ژهنینی دوو ئامیری موسیقاوه دروست ده‌بیت. دوو ئاوازه‌که‌ش تیکه‌لی دهنگی دوو هونه‌رمهنده، به‌لام ئەم دوو دهنگه زۆر چر کرانه‌ته‌وه و کرۆکه‌که‌یان خراوته روو، وهک ئەوهی شه‌کریکی زۆر له چایه‌کدا بتوینیته‌وه. کاتیکیش که ئەمانه‌ی به‌ده‌ست ده‌گا، ئەمانه‌ی ده‌بنه‌که‌رسته‌وه‌وین و ئیلهامی تازه‌ی بۆده‌هین، ئیلهامیک، که وهک هه‌لوه‌رینی گه‌لای پاییزان شیعیر و گری تازه‌ی پێبه‌خشی و ناخی پڕپڕ بکا له‌ژیه‌مۆی شیعیر. گری تازه: واته‌ سووتانیکی نوی، داگیرسانیکی نوی. شاعیر ته‌نها (خه‌م، گریان، سه‌دا) له خۆشه‌ویسته‌که‌ی شک ده‌بات که بۆی بنیری، شاعیریش له‌م شته‌ نیردراوانه: (شه‌راب، تلیاک، شیعیر و گری تازه‌ی لێبه‌ره‌م ده‌هین).

ئهنجام:

- 1- زمانیکی چری له‌شیعیره‌کانی به‌کارهیناوه، که بارگاوین به‌فیکر و به‌که‌مترین وشه‌ زۆرتین مانا ده‌رده‌بریت. زۆر گرنگی به‌کورته‌ شیعیر داوه، جا له‌شیوه‌ی هایکۆبی، یان کۆپله‌.
- 2- هایکۆ جوړیکه‌ له‌ شیعیری یابانی، ئەورپیه‌کان له‌ یابان وه‌ریان گرتووه و گۆرانکاریان له‌ پرووی کیش و برکه‌وه‌ تیداکردووه، عه‌رب و فارسه‌کانیش له‌ ئەوروپیه‌کان وه‌ریان گرتووه و شاعیرانی کوردیش له‌ ریگه‌ی ئاشنابوونیان به‌ شیعیری فارسی و عه‌ره‌بی ئاشنای هایکۆ بوون.
- 3- زمانی شیعیری مودریک ژالی و شیوازی شاعیر، بۆ ده‌ربرین و شوناسی شیعیری تایبه‌ت به‌خۆی زمانیکی ره‌خنه‌گرانه‌ی ته‌نز ئامیزه‌ و چرپوونه‌وه‌یه‌ له‌ باسی که‌ون.
- 4- وینه‌ و تابلۆشیعیرییه‌کانی شاعیر گرتیه‌کن و دیمه‌نیکی جولاو یان چه‌سپاو پیشان ده‌دن، که ئاویتیه‌ی واقعی ژیانی خۆی و کۆمه‌لگاکه‌ی ده‌کات.
- 5- سروشت سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگه‌ له‌پیکهاته‌ی ره‌مزی، به‌تایبه‌تیش بوونه‌وه‌ره‌کان، ئەو بوونه‌وه‌رانه‌ی که‌لای شاعیران زۆر نه‌بوونه‌ته‌ هه‌وینی شیعیر، وه‌کو بۆق، کیسه‌ل، که‌ر، که هه‌میشه‌ سیفاته‌ جوانه‌کانی ئەو بوونه‌وه‌رانه‌ ده‌دۆزیته‌وه‌.

Elements of Short Poems by (Mudrik Zhali)

Ahmed Mahmood Abdullah

Tourism Foundation Administration Department , koya Technical Institute, Erbil Polytechnic University, Kurdistan Region,Iraq.

E-mail: ahmed.abdullah@epu.edu.iq

Hawshen Slewa Eessa

Department of Kurdish Languages, College of Education, Koya University,Koya, Kurdistan Region, Iraq.

E-mail: Hawshen.slewa@koyauniversty.org

Abstract:

This research is entitled: (Elements of Short Poems by (Mudrik Zhali)) .It consists of third sections, which are an attempt to define and use the content, form and Elements value of poetry. It has several concepts in contemporary Kurdish poetry, especially among contemporary poets in the last century in (Koya) city.

This present research has scientific significance and value in the field of regeneration and highlighting the poet's ability and talent in this field. For this research, we used an analytical and descriptive method. It consists of third topics: The first topic: Experience of the poet (Mudrik Zhali).. The concept of haiku. The second topic: Elements language, poetic music, poetic image, and symbols in poet's poetry. The third topic: Reading poetry of (The Eves of the Memories of the Impossible Love).With abstracts of the research in Arabic and English and a list of references.

Keywords: Haiku, Symbols , Sonata and Meditation.

سه‌رچاوه‌کان:

- امامی، نصرالله، ۲۰۱۸، بنه‌ماو میتوده‌کانی ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی، و، سه‌نگهر نازم و هیمداد حوسین، چ، ۱، هه‌ولێر.
- پیربال، فه‌ره‌اد، (د)، ۲۰۰۵، شیعرێ نوێی کوردی (۱۸۹۸-۱۹۵۸)، ده‌زگای کوردستان، هه‌ولێر.
- پیرداود، ابراهیم، محمد عبدالکریم، ۲۰۱۲، بیکهاته‌ی زمانی شیعرێ، چاپخانه‌ی مه‌هوکریان هه‌ولێر.
- حویزی، ده‌ریا، ۲۰۰۹، وینه‌ی رونیژی له‌ کومه‌له‌ شیعرێ شه‌هید به‌ته‌نیا پیاسه‌ده‌کاتی، قوبادی جه‌لیزاده‌دا، چا، کمال، ده‌زگا و په‌خشی سلیمانی.
- خه‌زنه‌دار، مارف، (د)، ۲۰۰۵، میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی چواره‌م، چ، دووهم، چا ئاراس.
- ستاری، ۲۰۱۰، خویندنه‌وه‌ی میتافۆر، چ، دووهم، چاپخانه‌ی ده‌وک.
- سلیمه، هاوژین، ۲۰۰۹، بنیانی وینه‌ی هونه‌ری له‌ شیعرێ شیرکۆ بیکه‌سدا، ده‌زگا و په‌خشی سه‌رده‌م، چا، یه‌که‌م، سلیمانی.
- علی، دلشاد (د)، ۱۹۹۸، بونیاتی هه‌له‌به‌ست له‌ هۆنراوه‌ی کوردیدا، چاپخانه‌ی ره‌نج، سلیمانی.
- که‌سنه‌زانی، بوشرا، ۲۰۰۷، پۆسته‌ره‌شیعر و هایکۆی یابانی.
- محمود، ئازاد احمد (د)، ۲۰۰۹، بونیاتی زمان له‌ شیعرێ هاوچه‌رخێ کوردیدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵)، بلاوکراره‌ی ئه‌کادیمی کوردی، هه‌ولێر.
- مسته‌فا، ئاسۆ عمر، ۲۰۰۹، به‌هائیه‌ستاتیکیه‌کانی شیعر لای پیه‌مێرد، شیخ نوری شیخ سالح و گۆران، ده‌زگا و په‌خشی سه‌رده‌م، چاپه‌که‌م، سلیمانی.
- معروف، کمال، (د)، (۲۰۰۷) ره‌خنه‌ی نوێی کوردی، چاپه‌ریوه‌به‌رایه‌تی چاپ و بلاوکرده‌وه‌ی سلیمانی، سلیمانی.
- قادر، له‌هۆن، ۲۰۱۳، سالنامه‌ی گه‌لاویژ، ژ، ۴، بنکه‌ی رۆناکبیری گه‌لاویژ، سلیمانی.
- گۆفاری زانکۆی سلیمانی، ژماره (۱۴)، معروف، د. کمال مسته‌فا، ره‌مز له‌ شیعرێ شیرکۆ بیکه‌سدا، به‌شی B. سلیمانی ۲۰۰۴.
- گۆفاری به‌یان، دووگۆرانی له‌ یه‌ک نۆته‌دا، ژالی، مودریک، ژماره ۱۹۹۰، ۱۶۳.
- گۆفاری ئاینده، خوشناو، هیمن عمر، ده‌روازه‌یه‌ک بۆ ئیستاتیکا، ژ، ۷۵.

هاوكارى, ته رازوو, ژالى, مودريك, ژماره ۱۰۵۵, ۱۹۸۹.

هاوكارى, سۆناتينه شيعرييه كان, ژالى, مودريك, ژماره ۱۲۴۶, ۱۹۹۱.

هاوكارى, به بۆن كه وتن, ژالى, مودريك, ژماره ۱۲۸۲, ۱۹۹۱.

هاوكارى, به نزينخانه, ژالى, مودريك, ژماره ۱۱۱۵, ۱۹۸۹.

كوردستاني نوئ, تيرامانه شيعرييه كان, ژالى, مودريك, ژماره ۸۵۰, ۱۹۹۴.

كوردستاني نوئ, سۆناتينه شيعرييه كان, ژالى, مودريك, ژماره ۵۸, ۱۹۹۲.

كوردستاني نوئ, سۆناتينه شيعرييه كان, ژالى, مودريك, ژماره ۸۹۳, ۱۹۹۵.

كوردستاني نوئ, تيرامانه شيعرييه كان, ژالى, مودريك, ژماره ۶۰۵, ۱۹۹۳.

مودريك ژالى, ريڤكه وتى ۲۰- ۱۲- ۲۰۱۸, مالى شاعير, كۆيه.

جارى دووهم ۲۰۱۸-۳۸, جارى سنيهم: ۷- ۱- ۲۰۱۹.

دهست نووسه كانى شاعير, ۲۰۱۸ وه رگيراون.

www.facebook.com/ahmed.yanehi ملكو احمد يانهى هايكوى گهرميان

رسائل الشعر, مالهايكو؟ د.فريد امعضشو.. www.google.org

صبح, د. قصرعلى مصطفى, الأدب في ضوء المذهب الادبية ونقدية, ط ۱, ۱۹۸۱ مصبغة منيمة الحديث, رياض, الملكة العربية السعودية.

سى - دد لويس, ت. د. أحمد نصيف الجنابي - سلمان حسن ابراهيم, الصورة الشعرية, ۱۹۸۲, دار الرشيد للنشر, بغداد.